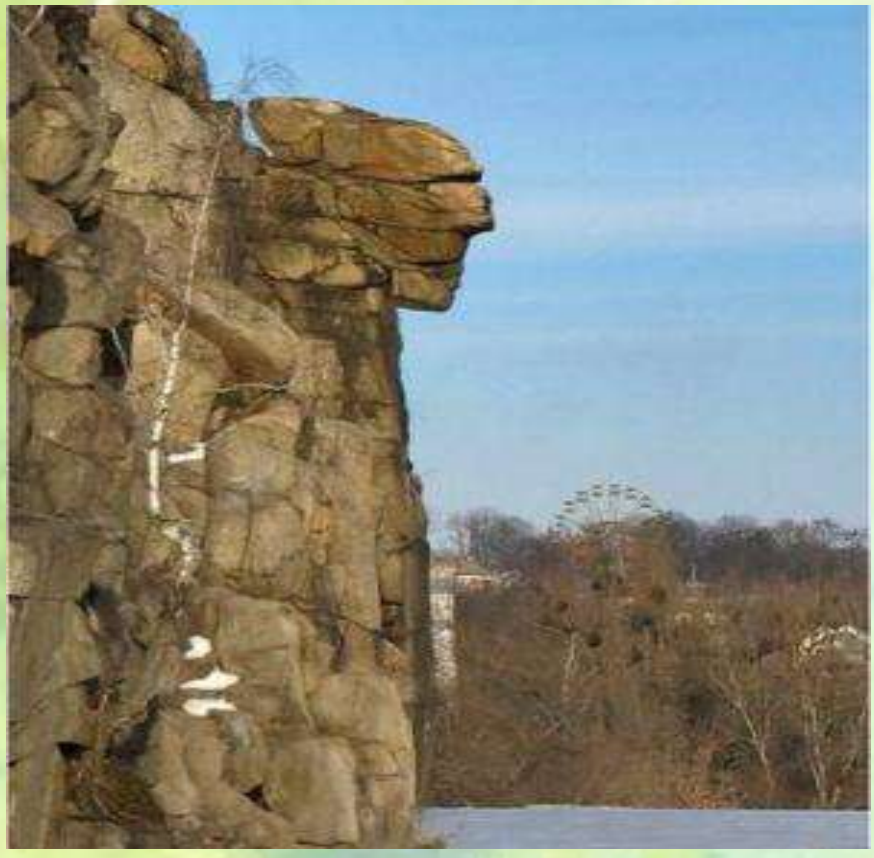

Вісім чудес Житомирщини

Збірник переказів

Вчитель української мови та літератури
Коростенського Міського колегіуму
Атаманчук Світлана Іванівна

Важливою частиною освітньої практики вчителів- філологів є уроки розвитку зв'язного мовлення, оскільки саме на них пріоритетною є мовленнєва підготовка учнів. Цілеспрямоване формування й удосконалення вмінь та навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності забезпечує мовленнєва змістова лінія програми.

Змісту навчальної мовленнєвої діяльності відповідають державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів:

- розрізнення мовленнєвознавчих понять; визначення теми, основної думки висловлювання, стилю, типу, жанру мовлення, змістових частин тексту, засобів і способів зв'язку речень у тексті;
- сприймання чужого мовлення;
- відтворення чужого тексту;
- створення власних висловлювань.

З метою виконання державних вимог до зв'язного мовлення у 8-му класі пропоную використовувати тексти на тему «Природні дива Житомирщини».

Сьогодні, коли виявляється інтерес до минулого нашого народу, особливо важливого значення набуває вивчення історії рідного краю.

Цей дидактичний матеріал ознайомить учнів з природними скарбами рідного краю, проілюструє особливості побудови творів-описів місцевості, розвиватиме комунікативні компетентності учнів, мислення, уміння дискутувати, аналізувати, порівнювати.

Залежно від мети уроку проводимо повний або частковий аналіз тексту. Обсяг текстів дещо перевищує норми програми, тому можна обирати уривки, зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів у класі.

Пропоную використовувати нетрадиційні прийоми роботи з текстами, побудовані за моделлю кооперативного навчання в технології розвитку критичного мислення.

Результати використання наведених прийомів:
- удосконалення навичок усного та писемного мовлення;
- підвищення рівня самостійності;
- збагачення досвіду в спілкуванні;
- розвиток творчих здібностей;
- створення умов для різних поглядів на проблему;
- підвищення самооцінки

Технологічна карта теми

№ з/п	Тема уроку	Назва тексту	Використані прийоми
1.	Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі й типи мовлення	-	Спільна творча робота, репетиція
2.	Усний вибірковий переказ тексту, що містить опис місцевості	«Кип'яче»	Навчання разом
3.	Усний стислий переказ розповідного тексту, що містить опис місцевості	Геологічний заказник «Кам'яне село»	Формулюй – ділись – слухай – створюй
4.	Усний докладний переказ художнього тексту, що містить опис місцевості	Скеля «Голова Чацького»	Обмін завданнями
5.	Усний твір-опис місцевості	Уманське диво	Думай – працюй у парі – ділись

6.	Докладний усний переказ тексту публіцистичного стилю	Словечансько-Овруцький кряж	Кажи та переключайся

1. Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі й типи мовлення.

Робота в парах.

Учні отримали завдання: підготувати матеріал на тему «Природні дива України» (фото, інформація про одну з пам'яток). Кожен готував власну презентацію, використо-вуючи спільну інформацію. Звіт про виконану роботу проводився за методом «репетиція».

Така форма роботи дає можливість:

- зняти страх публічного виступу;
- підвищити впевненість у власних силах;
- краще запам'ятати матеріал;
- заздалегідь скоригувати неточності.

Багата, чарівна й різноманітна природа української землі. На її просторах уціліло ще чимало чудових куточків природи, які неодмінно слід зберегти для нащадків.

Сьогодні наші учні презентують свій проект «Природні чудеса України». Основна проблема, яка стояла перед учнями, – це довести, що природа України є унікальною й різноманітною. Як справжнім громадянам нам потрібно це знати й цим пишатися. Нелегке завдання стояло перед вами. Як вибрати з тисячі дивовижних, прекрасних куточків нашої країни 10 найяскравіших? Кожен з вас бачить світ по-своєму, але чим більше ми пізнаємо природу, тим більше знаходимо в ній нового, невідомого, і світ, багатий фарбами, стає для нас ще яскравішим.

Один філософ говорив: «Від вас самих залежить прозріння, вам тільки потрібно доторкнутися до своїх очей чарівною паличкою під назвою «знай, на що дивитися»»...

Отже, пропонуємо вам 10 природних чудес України. І коли наш хіт-парад примусить вас відкласти всі справи і вирушити в подорож, щоб на власні очі побачити неповторні пейзажі, значить, ми досягли мети – у світі стало більше людей, яким дорогі куточки унікальної природи України.

Наводжу кілька прикладів виступів учнів.

Скелі Довбуша

Скелі серед рівнин. Зізнайтесь, хто бачив таке диво.

У Карпатах, серед срібнокорих буків, веде нас стежка до вершин перевалу Німчич. Звідси відкривається широка панорама гірської долини, мальовничих пейзажів, які щедро дарує нам зі своєї височини Німчич. Стежкою, що веде вліво від перевалу, прямуємо до одного з найдивовижніших див буковинських Карпат – протяжних каменів, зачарованих гірських велетнів. Тут у XVIII ст. перебував легендарний Олекса Довбуш. По північно-східному схилу хребта Берізка піднімаємось у земне царство вершин. Через чотири кілометри нас зненацька зустрів кам'яний велет. Час і непогоди полишили на ньому глибокі зморшки, вирили в його тілі печери, дивовижні лабіринти ходів. А він стоїть нездоланний, охороняючи вхід у сховище своїх скам'янілих побратимів. Кожна із скель вражає неприступністю стрімких стін, фантастичними візерунками, на які здатна лише природа. Наймогутніший кам'яний гігант під назвою Соколиний камінь знаходиться в бік від стежки на південно-західному схилі хребта Берізка. Він нагадує арку фантастичного мосту, і тільки найсміливіші зважуються піднятися на його вершину. Якщо спуститися до підніжжя Соколиного каменя, то

серед хаосу скелястих нагромаджень ви побачите двокаскадний п'ятнадцятиметровий водоспад. Цілюще гірське повітря, настояне на хвойних пахощах, мальовничі пейзажі, що милують зір і створюють добрий настрій, привітність місцевих жителів – усе це приваблює сюди туристів з усього світу.

Справді, різноманітна природа України, але в нас не тільки дивовижні ліси, а й не менш захопливі місця.

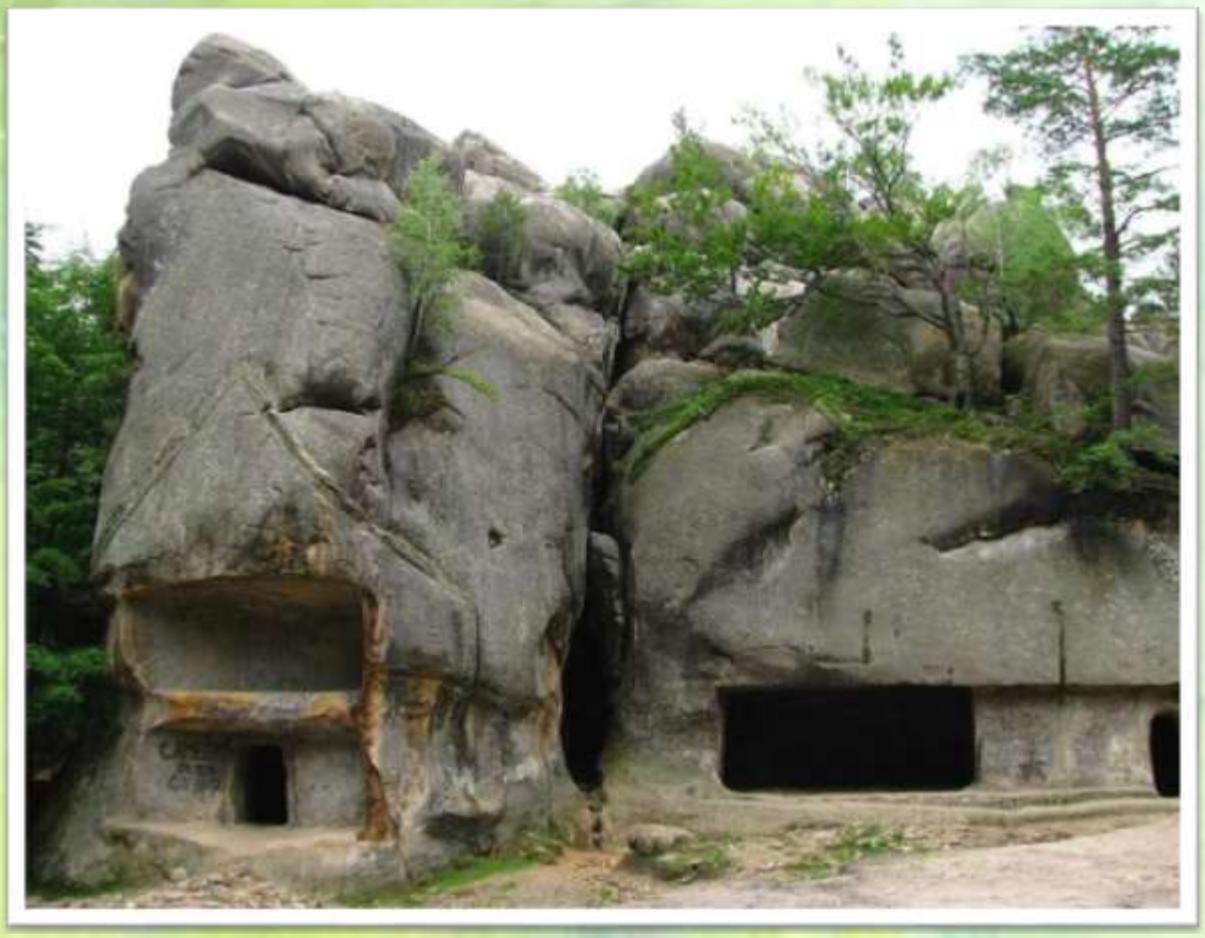

Подільські Товтри

***З**апрошуємо вас на територію Хмельницької області. Сюрпризом природи тут виглядають дивні пасма – Товтри, або Медобори. У 1996 році тут був утворений національний природний парк, який за площею найбільший у Європі. Товтри – це залишки узбережних рифів, витягнутих паралельно давній береговій лінії. Рифи утворювалися в глибинах прадавніх Тортонського та Сарматського*

морів. Під впливом гороутворення в Карпатах територія Поділля піднялася, море відступило на південний схід. На колишньому дні й залишився риф у вигляді гірського пасма. Риф складений моховатками, черепашковим вапняком. «Ці гори – один з найкрасивіших і найоригінальніших витворів природи, і нічого подібного ви не знайдете ніде в Європі, навіть, можливо, і в усьому світі», – писав видатний український геолог Павло Тутковський.

Світязь

***М**и забули, що таке тиша природи. Адже її по-справжньому пізнаєш тільки де-небудь далеко від автострад і залізничних колій, у заповіднику. Ми запрошуємо вас до Шацького заповідника, на озеро Світязь.*

Сьогодні Шацьк, селище у Волинській області, багатьом відомий завдяки Національному природному парку «Шацькі озера». Саме тут розташовані відомі всьому світу «Шацькі озера». За їхню кристальну чистоту ці озера називають «блакитними очима Волині». Шацькі озера - одна з найбільших озерних груп Європи, це «золотий фонд» Шацького національного природного парку. Тут біля тридцяти озер, загальна площа яких досягає 70 квадратних кілометрів. Деякі водойми з'єднані між собою протоками, каналами.

Найбільше і найвідоміше з озер - Світязь, чи, як ще його називають, «Шацький ко-роль». Площа Світязя більш 26000 га, глибина - 58 м. Озеро харчують

виключно підземні джерела. Світязь - одне з найглибших озер не тільки в Україні: він глибше Азовського моря і знаменитого «морського ока Карпат» - Синевіра,

«Українським Байкалом» називають його місцеві жителі за виняткову прозорість води і глибину. Зелені шати з лісу, луки й водна рослинність надають озеру казкової краси.

Дослідник озера академік П. Тутковський зібрав кілька десятків легенд про озеро. Ось деякі з них.

Колись у давні часи там, де нині хлюпочуть води озера, стояло красиве місто. Одного разу воно зненацька провалилося, вода, що хлинула з надр землі, затопила місце провалу, а дівчата зниклого міста перетворилися на рослини. Раз на рік рослини розквітають і вкривають дзеркальну гладінь красивими блакитними квітами.

Щодо дівчат, то це, певна річ, казка, а от блакитні квіточки – правда. Місцеві жителі називають цю рослину «цар-травою». І ніде, крім озер Світязь і Білого, вона не зустрічається. Вона дуже чутлива до найменшого забруднення води, надзвичайно ніжна.

Камінь Довбуша

***В**ітри століть прошуміли над цими горами. Відійшли в небуття польські, австрійські, московські колоніальні режими, стерлися чудернацькі іншомовні назви вершин та навічно залишилися Карпати зі своєю історією, легендами, талановитими людьми гуцулами.*

Здається, ніби одразу потрапляєш у гірську казку. Не лише бачиш, а відчуваєш на собі могутність гір: зліва круто здіймається вершина Чорногориця, яка навіть чудового літнього дня огорнута сизим серпанком, звідки і походить назва гори; справа хизується голим верхом Маковиця – справді гола, як маківка.

Ось тут , під шатами кількасот літніх буків, найкраще сприймається розповідь про колишнього господаря цих схилів, народного месника, ватажка опришків Олексу Довбуша.

Скеля «Кам'яний гриб»

Природа щедро винагородила Україну пам'ятками природи. Під охороною держави – близько трьох тисяч флористичних, фауністичних та геологічних і заповідних пам'яток природи. Серед них особливе місце посідають пам'ятки – свідки далеких геологічних подій, що відбувалися мільйони та мільярди років тому.Геологічні пам'ятки природи після руйнування не можуть бути відновлені і тому потребують особливої уваги. Вони мають особливунаукову, культурно-естетичну цінність та охороняються державою. Геологічна пам'ятка природи скеля «Кам'яний гриб»представлена рожевувато-сірим, рівномірно-зернистим гранітом. З'ясувалося, що скеля – це валун льодовикового походження, який є одним з елементів рельєфу південної межі льодовика під час максимального зледеніння в межах міста, а тому має не лише естетичне, а й наукове значення як геологічна пам'ятка природи геоморфологічного типу.

Долина нарцисів

Долина нарцисів розкинулась на урочищі Кіреші.

Це єдине місце, де зустрічаються природні зарості нарциса вузьколистого. Уявіть собі зелений килим, на якому розсипані білі віночки ніжних квіток. Таку величну картину можна побачити тільки тут, у травні, під час масового цвітіння рослин. Цей феномен природи вартий того, щоб хоч раз у житті побачити його.

Поява закарпатської «Долини нарцисів» пов'язана з льодовиковим періодом на Землі. Учені кажуть, що через геологічні катаклізми з гір сповз величезний шмат землі разом з унікальними рослинами. Стікання великої кількості води з гір після сходу льоду сприяло акліматизації, цвітінню й розповсюдженню нарциса. Саме тут ростуть унікальні дикі нарциси, які ніде більше в Європі не збереглися.

Про долину нарцисів існує декілька легенд. Найпопулярніша з них розповідає про те, що саме у дзеркальних водах річки Хустець грецький бог Нарцис побачив своє відображення, закохався в нього й помер на цьому березі від туги.

Наступна легенда гласить, що колись у давнину в Хусті у замку жив князь, княгиня та їхня красуня-донька Руся. На околиці міста жив гончар Іванко. На день Русиного повноліття до замку прийшло багато сановитих візитерів та городян із дорогими гостинцями. Іванко теж бажав зробити подарунок – це була дивна ваза, на якій, наче живі, були квіти граціозного білого нарциса. У цю мить Іванко та Руся покохали одне одного. Вони почали крадькома зустрічатися у мальовничій долині. Князь довідався і так ошалів, що схопив Іванкову вазу і жбурнув її з княжої гори. Ваза розбилась об скелину та розсипалась по долині дрібним дощем. Коли зійшло сонце, то всі побачили, що долину вкрито біло-зеленим нарцисовим килимом.

Популярною є народна легенда, яка пов'язує появу «Долину нарцисів» з історією Нанківської чудотворної ікони Пресвятої Богородиці. За нею в серпні 1569 року в селі Нанкове на полі з'явився образ Діви Марії. Місцева громада звернулася до господаря цього поля з пропозицією побудувати на тому місці храм. Землевласник відмовив громаді. Ікону спробували вивезти на підводі, запряженій волами. Але воли не рушили з місця, бо ікона не хотіла покидати вибраного місця. Господарю прийшлося підганяти волів батогами, і мимохіть він влучив батогом у ікону. Від удару на лику Богородиці з'явився шрам, а з очей потекли сльози. За це рід землевласника був покараний, а ікону все ж вивезли по долині попри річки Хустець. За переказами вздовж шляху, яким вивозили ікону, зростали нарциси.

Я вважаю, що для себе кожен зробив відкриття та обов'язково колись здійснить подорож у ці казкові місця.

На жаль, багато природних об'єктів потребують відновлення, охорони. Якою буде наша планета в майбутньому, залежить тільки від нас. Ми повинні зберегти й передати нашим нащадкам ці природні чудеса.

***2.** Усний вибірковий переказ тексту, що містить опис місцевості.*

Навчання разом

Учні працюють разом у малих групах для виконання спільного завдання (знайти ілюстрації, дати відповіді на питання, підготувати переказ уривку тексту).

Діти отримують певну частину тексту «Чудодійне джерело» та фото до нього. У малих групах вони читають і усвідомлюють текст, знаходять фотографії і описують їх.

Результати презентують однокласникам. Після опрацювання всіх фрагментів, група отримує повний варіант тексту, послідовно розкладає фото відповідно до написаного, переглядає матеріал, готує вибірковий переказ на задану тему.

Чудодійне джерело

Урочище «Кип'яче» розташоване на правому березі річки Ірша, в чотирьох кілометрах від селища Чоповичі. Надзвичайно мальовнича місцевість, напрочуд гарні зелені ліси. Але, крім казкової природи, це місце відзначено особливим Божим Промислом, обрано Самою Царицею Небесною.

У 1911 році на цьому місці, за переказами, двом жінкам явилась у вогняному сяйві ікона Пресвятої Богородиці. Жінки намагалися взяти ікону до рук, але святий образ обпалив їх. Опіки залишилися на все життя. Жінки згодом прийшли сюди разом зі священиком, який відслужив молебень і після нього зміг узяти ікону до рук. Переказ свідчить, що це був Казанський образ Божої Матері. На місці явлення ікони забило джерело, вода закипіла, як у Силоамській купелі. Тому це місце дістало назву «Кип'яче». Вода, що йде із джерела й заповнює озеро, має в усі

пори року однакову температуру й цілющі властивості. Черпаючи воду після молитви, умиваючись нею та споживаючи її, хворі виліковувались від багатьох хвороб і навіть сліпоти. Сьогодні це місце є надзвичайно популярним серед паломників і туристів.

З інших документальних свідчень сама Богородиця явилась людям над джерелом, спонукаючи їх збудувати каплицю.

Чутки про знамення у «Кипя'чему» дійшли до Санкт-Петербурга, звідки приїхала Синодальна комісія, щоб на власні очі пересвідчитися в наявності Божого чуда. Після соборної молитви та свідчень від благодатно зцілених, комісія винесла рішення заснувати новий монастир і запровадити чернече життя, наповнити цей край земними ангелами, які вдень і вночі будуть приносити за людей жертву духовну – молитву. Настоятелем монастиря був поставлений ігумен Костянтин – афонський монах, родом із села Чоповичі, призваний Пресвятою Богородицею повернутись на батьківщину і очолити обитель. Саме йому судилося збирати братію й запроваджувати монастирське життя. На місці явлення Матері Божої була збудована церква. Трохи вище, на пагорбі, був заснований монастир із храмом на честь Усікновення глави Іоанна Хрестителя.

Вже на наступний рік після відкриття чоловічого монастиря, декілька жінок стали жити неподалік у пристосованому вагончику, щоб постійно перебувати в молитві, вибравши чернече життя і віддавши належне традиції. І тоді ж, у 2002 році, розпочинається розбудова жіночої обителі, закладають храм на дванадцяти Афонських каменях, привезених у рюкзаках зі Святої гори в результаті 16 паломницьких поїздок о. Романа. Сьогодні храм на честь Афонської ікони Божої Матері має декілька унікальних святинь – це частинка поясу матері Божої, мощі 24 старців із Афону, привезених за благословенням ігумена Ієремії, настоятеля Свято - Пантелимівської обителі, чудодійна Ікона Троєручиця. Всі ікони в храмі Афонського письма.

У монастирі суворий Афонський статут – монахині не мають права відвідувати свої колишні домівки, тут принципово відсутнє штучне світло, постійно читається Псалтир. День розпочинається о четвертій годині із занурення у животворне джерело. Але насельниці зрозуміли, що без подвигу не буде жалю сердечного, який тільки можна вистрадати, і тільки тоді з'явиться неповторне відчуття єднання з Богом.

***3.** Усний стислий переказ розповідного тексту, що містить опис місцевості*

Формулюй – ділись – слухай – створюй

Учні спочатку особисто формулюють відповіді на поставлені запитання, кожний проговорює їх уголос та слухає інших. Потім разом створюють нову перспективу.

Для роботи на уроці використовується текст «Геологічний заказник «Кам'яне село». Діти об'єднуються в пари, діляться на два варіанти

(пара виконує спільний варіант), отримують тексти та запитання, на які мають дати відповіді після прочитання в парі.

У поліських лісах мимохіть згадуєш усі легенди про лісових красунь та чудовиськ, таким первісним здається усе довкола. Уздовж дороги деінде на соснових стовбурах висять борті – великі дерев'яні вулики, за допомогою яких поліщуки споконвіку збирали лісовий мед.

Житомирське Полісся – особлива природно-біологічна та етнографічна частина України.

За тридцять кілометрів від Олевська у Замисловицькому лісництві на 15-ти гектарах розташувався заказник «Камінне село». Цей загублений куточок Полісся представляв Житомирську область на конкурсі «Сім природних чудес України».

Поміж високими соснами видніються камені-валуни. Одні – завбільшки з чималий будинок, а інші – ще більші. Опуклі, шерехаті, сірі... Придивишся пильніше – й справді: камені вишикувались «вулицею» немовби оселі сільські. Біля них наче – «хлівчики», а там, біля «майдану» бовваніють кам'яна «школа», «церква»...

Такої форми ці камені набули в процесі тисячолітньої ерозії під впливом води, зміни температур та повітря. Українське Полісся, в тому числі і Олевщина, розміщені на Українському кристалічному щиті, численні його виходи на поверхню — не рідкість для цієї місцевості.

Про Кам'яне село ходить багато легенд, кожна по-своєму трактує його появу. Прадавня легенда розповідає: «Якось лісами тутешніми (були вони тоді більш дрімучі й густі, а села ховалися в них понад річками глибокими від набігів злих, ворожих) брів подорожній. Старий чоловік в одежині убогій зайшов в одне село лісове, попросив у господаря крайньої хати хліба. А той саме по хазяйству порався, махнув рукою: «Іди собі, чоловіче, ніколи мені з тобою клопотатися!» Образився старець, вийшов із села, озирнувся на нього – і враз воно скам'яніло... Він покарав злих людей, перетворивши їх разом з будинками на камінь. Потім побрів далі, на галявині знайшов папороть їстівну, підкріпився, відпочив і рушив у свою дорогу. На камені, де відпочивав, сліди відбилися, один велетенський – немовби босої ноги; і «ланцюжок» – схожих на сліди звичайної людини. За легендою, тим подорожнім був Господь...

За іншою легендою, чорти будували тут млин, але не встигли завершити роботу до світанку. З появою перших променів сонця чортовий млин розсипався і його залишки скам'яніли.

Матеріалістичні гіпотези трохи інакше трактують походження цього дивного явища. Є дві наукові гіпотези походження Камінного села. Одна з них пов'язана з дією льодовика у цих краях. Але й ця версія має в собі два припущення. По-перше, валуни приніс із собою льодовик з далекої Скандинавії, і після того, як лід розтанув, вони так і залишилися лежати у хаотичному порядку, поступово змінюючи форму внаслідок ерозії. По-друге, валуни належать до верхнього шару порід місцевого походження, але опинилися вони в цих місцях і набули такої форми під дією льодовика, який руйнував на своєму шляху породи і шліфував уламки.

Звичайно, до цього додалися і фактори ерозії. Друга точка зору пояснює походження різноманітних форм рельєфу Українського Полісся тектонічними рухами окремих ділянок, блоків земної поверхні. Тобто ми бачимо «оголене коріння древніх гір».

Сосни та інші дерева тутешнього лісу обступили валуни, колишеться високо в піднебессі їхнє віття. Сторожують «село». Віки минають, а вони все сторожують. Деревина тут трохи дивна – тонкі стовбури, якесь тьмяне, немовби спохмурніле. Листя, жовтава глиця. А через кілька кілометрів – молода зелень буяє, все квітне. «Зачароване місце» ніколи яскраво-зеленим не було. Якщо босоніж ступити в скам'янілий «Божий слід» у прохолоду погоду, то він не холодний. Ступаєш на нього босоніж – і зовсім не холодно!

Існує повір'я, що той, хто постоїть у «сліді», набирається здоров'я, а бажання, загадане тут, збувається.

Камінь зі слідами теж не звичайний. Його частину немовби хто відтяв гострим ножем (чи пилкою) так рівнесенько, наче скибку хліба від паляниці. І ще одна особливість. На боці валуна видніється «шов»: ніби добрячий кам'яний кавалок «пришили» чи «приварили» до основної маси. Цікаво, що «шов» цей з каменів – «стібків»... іншої фактури! Який велетень виконав це «шитво»? Не довіряє природа деякі свої тисячолітні таємниці нікому.

Територія, де знаходяться валуни розміром із сільський будинок, зуміла вислизнути з очей топографів - Кам'яного села немає на картах. Судячи з відсутності якого-небудь образотворчого матеріалу, Кам'яне село не балувало

також фотографів і художників. Узагалі інформації про заказник відрізняється скнарістю і розрізненістю, немов хтось невидимий переривав оповідання, причому на найцікавішому місці.

Поки що про існування Камінного села достеменно знають хіба що місцеві жителі. Можливо, тому що це «зачароване місце» розташоване в лісовій гущавині. Є в тому й позитив, адже завдяки малодоступності «подарунок» природи зберігся там майже незайманим.

Камінне село варте, щоб у ньому побувати. Добратися до Камінного села вибоїстими лісовими дорогами досить складно, але й навіть романтично, як у казці: зустрінете на шляху тетеруків, зайців, білку, орла. У селах понад берегом стрімкої Уборті, де вода завжди жовтувато-коричнева, на деревах висять борті – стародавні вулики з колод. Поліщуки й досі не відмовилися від предковічного бортництва, бджоли в цих колодах рояться, люди мед гарний збирають.

Кам'яним селом краще прогулятися пішки - кам'яні брили розташовані з обох боків лісової дороги, порізаною глибокою колією. Автомобілі в Кам'яному селі - велика рідкість.

Отже, заказник «Кам'яне село» може по праву вважатися одним із численних чудес України за своєю красою, унікальністю, чарівними легендами про його походження.

І варіант

1. *Де розташований геологічний заказник «Кам'яне село»?*
2. *У чому полягає унікальність заказника «Кам'яне село»?*
3. *Які існують точки зору про походження валунів у цій місцевості?*

ІІ варіант

1. *Що незвичайне можна побачити у Кам'яному селі?*
2. *Які легенди трактують походження Кам'яного села?*
3. *Що приваблює відвідувачів Кам'яного села?*

По закінченні роботи представник від кожної пари переказує прочитане за запитаннями. Інші учні мають право доповнювати та коригувати почуте, зважаючи на те, що переказ має бути стислим. Таким чином буде опрацьовано насичений інформаційним матеріалом текст.

***4.** Усний докладний переказ художнього тексту, що містить опис місцевості*

Обмін завданнями
У ході цієї роботи учні однієї групи готують запитання для іншої.

Скеля «Голова Чацького»

Скеля, що стала символом Житомира.

Якось в одного мудреця запитали — чи є на землі нетлінні цінності? Той відповів: «Так, є. Це — схід сонця». Хто вміє йому радіти, оцінить і все, що освячується його промінням. У Житомирі схід сонця найкраще зустрічати на південній околиці міста. З альтанки міського парку відкривається чудовий краєвид на Житомирський каньйон, де, закутий гранітними берегами, Тетерів розлився рукотворним водоймищем і безупинно шумить, спадаючи з греблі. Величні скелі, які розступилися, аби пропустити річку, житомиряни здавна охрестили суто на людський лад. Правий берег іменований Чотирма Братами, Лівий — Головою Чацького.

Скеля із сірого граніту має ширину 120м і висоту 30м над рівнем водоймища. Верхній виступ нагадує голову людини – Тадеуша Чацького – польського просвітителя і суспільного діяча.

Відразу кілька легенд тлумачать назву скелі. Найвідоміша з них пов'язана з прізвищем відважного воїна, який, обороняючи колись місто від ординців, заманив за собою з верхівки гранітної брили у прірву сотні ворогів. Вірний кінь Чацького востаннє так кресонув копитом каміння, що від нього відколовся шмат, і маківка скелі уподобилася голові лицаря, стала вічним пам'ятником.

Іншу записав і потім увів у свою повість «Ніч на Тетереві» Д. Айзман. У бідняка Чацького була дочка-красуня, яку вирішив викрасти місцевий вельможа. Батько спробував захистити дочку, між ним і вельможою почався двобій. Слуги вельможи схопили Чацького і скинули в ріку з високого обриву. Тіло Чацького так і не знайшли, але скеля за ніч перетворилася: її верхівка прийняла форму голови загиблого Чацького.

Ось як розповідає про неї видатний польський письменник Ігнацій Крашевський, котрий із літа 1853 до лютого 1860 мешкав у Житомирі. Кам'янка вливається в Тетерів, що так само оточений скелями, і берег, який починається від того гирла, становить чудове місце для прогулянок. Річка тут була змушена колись із великою силою вигризати собі русло, яке нині глибоко вирує біля підніжжя розрубаних течією скель. Скелі ці кільканадцять сажнів висотою, подекуди оголені, порозбивані, зсунуті, нагромаджені в мальовничому неладі, сиві,

червоні, жовті, замшілі, з деревами і темною водою на глибині ріки створюють образ, який маляр із великими труднощами здолає відтворити.

У різних місцях це виглядає таким заворожуючим, що навіть ті, які добряче звикли до прекрасної природи і багато по світі блукали, не могли намилуватися дикою красою нашої околиці... Одна зі скель, яку добре видно здаля, являє собою досить доладнє погруддя чоловіка зі статечними рисами й великим носом. Місцеві жителі прозвали її «Скелею Чацького», на спомин про дорогу для Волині людину».

***5.** Усний твір-опис місцевості*

Думай – працюй у парі – ділись

Кооперативна структура, у якій партнери індивідуально думають над питанням, потім обговорюють це з кимось.

Готуючись до твору, учні самостійно опрацьовують текст «Уманське диво». Їхнє завдання – вибрати найцікавіші з погляду екскурсанта. Потім у парі складають маршрут екскурсії, за поданими фотографіями описують Грецію на теренах України на основі прочитаного і побаченого.

Уманське диво

***В** Умані є мальовничий, гідний подиву куточок, який цілком справедливо називається «уманським дивом», перлиною України. Це поема з каменю, води, зелені, архітектурних споруд і скульптур. Заснування парку оповите ореолом романтизму. Граф Станіслав Потоцький, один із найбагатших магнатів України і Польщі, узяв шлюб із красунею Софією. Безтямно закоханий, граф хотів, аби його дружина-гречанка не почувалася чужинкою на українських землях, тому й забажав закласти парк, у якому кожен куточок нагадував би покинуту нею батьківщину. Усі роботи в парку виконували народні майстри-умільці Уманщини. 6 років вони копали ставки, підземну річку, споруджували водоспади й водограї, прокладали алеї. У Софіївці ви можете прогулятися в тіні 300-річних дерев, як, наприклад, ось цей дуб, доторкнутися до античної міфології, помилуватися фонтанами та краєвидами одного з кращих у Європі пейзажних парків.*

Уманські умільці створили в долині свою невелику Елладу (тобто Грецію), маленьку подобу батьківщини дружини Потоцького Софії.

Зустріч із Софіївкою починається з приємної мелодії в чарівному павільйоні богині Флори. За ним – став для білих лебедів. У центрі водойми скручене кільцями тіло кам'яної змії, із зубатої пащі якої вириваєтьcя 18-метровий струмінь води. Сцена нагадує міф про початок походу на Трою: коли на березі Егейського моря потвора з'їла пташенят та їхню маму й скам'яніла, греки подумали, що це хороший знак.

У парку несподівано переносишся в епоху міфів і поезії. Коли бачиш острів Лесбос, то наче стаєш свідком трагічної смерті поетеси Сапфо, яка кинулася зі

скелі в море через нерозділене кохання до прекрасного Фаона. Уява змальовує і відважного титана Прометея, прикутого до гори, хоча насправді просто дивишся на масивні глиби, які називають Кавказькою гіркою. Звертаєш увагу на три великі камені, що містяться трохи нижче острова Лесбос і, здається, закривають шлях кудись углиб. Це просто на нас дивиться Цербер – триголовий пес-охоронець підземного царства Аїда.

Є в Софіївці й найдовша в Європі підземна річка, зроблена людськими руками. Наприкінці 18 початку 19 століття нею плавали графи, а сьогодні кожен охочий може опинитися в човні Харона, який, за грецькою міфологією, перевозить душі померлих у царство пітьми.

Побувайте біля китайської альтанки, станьте богинею мисливства поруч із Дзеркалом Діани, у Гроті смутку та печалі відчуйте себе Танталом, над яким висіла скеля, що могла от-от зірватися.

Тут дуже багато чудернацьких дерев. Так, на софійських Єлисейських полях росте, здавалося б, звичайний дуб. Але влітку він жовтий, восени зеленіє, а в листопаді скидає своє листя. Інше дерево називається копійчаним. Листочки – маленькі й круглі, як копійки, а восени ще й жовтогарячі, наче справжні золоті монети.

Поблукайте чарівними стежками. Напийтеся із джерела «Срібні струмочки», вода в яких, за легендою, додає людям здоров'я, краси та розуму. Всі дівчата прагнуть заманити сюди своїх наречених – сама богиня Веста благословить вас і вашого супутника, коли ви пройдете під її вінцем.

Зроніть кілька солоних краплинок у водоспад «Три сльози», де наче граються три маленькі водяні каскади.

Цей парк називають «храмом природи», «уманським дивом» чи просто Софіївкою. І так уже понад 200 років.

6. *Докладний усний переказ тексту наукового стилю.*

Кажи та переключайся

Школярі самостійно знаходять відповіді на запитання:

- чи можемо ми сказати, що текст є зразком публіцистичного стилю? Обґрунтуйте свою думку.

- проілюструйте особливості стилю за допомогою цитат.

- складіть простий лан до опису Словечансько-Овруцького кряжу

Словечансько – Овруцький кряж

У *Житомирській області багато цікавих пам'яток природи. Серед унікальних геологічних феноменів – Словечансько - Овруцький кряж. Про це диво природи дослідник Полісся академік П.А. Тутковський писав: «Словечансько-Овруцький кряж з його оточенням був довгий час якоюсь леген-дарною, таємничою краї-ною, про яку існували лише чутки та перекази: ще з давнини чутки ці та перекази цікавили вчених. Але дістатися до цієї малодоступної легендарної країни було надто важко… Ця країна справді містить у собі знамените скупчення оригінальних, своєрідних, почасти величних, особливо геологічних і географічних явищ – ціле скупчення чудес природи, що нагадує в мініатюрі знаменитий Ієлоустонський парк (у штаті Каліфорнія США)».*

Словечансько-Овруцький кряж із його своєрідною, мальовничою і різноманітною природою справді є чи не найцікавішим куточком Житомирського Полісся. Він, наче острів, загубився серед безкраїх просторів поліської низовини. Майже до кінця XIX століття цей кряж не був відомий ні ботанікам, ні географам, він протягом довгого часу лишався «білою плямою» на карті України.

Кряж простягається від М. Овруча до села Червонка довжиною понад 50 км і завширшки від 6 км до 17 км.

Широкий п'єдестал кряжу складається з кристалічних порід і вкритий переривчастим шаром пісків. Високе залягання кристалічних порід і незначна товщина осадових відкладів на них свідчить про те, що Словечансько-Овруцький кряж протягом мільйонів років геологічної історії не вкривався морем, залишався суходолом. Навіть у періоди, коли мало не вся територія України була зайнята морем, кряж залишався у вигляді острова. Клімат був тропічний. На узбережжі теплого моря, береги якого проходили по лінії Велідники – Норинськ – Збраньки – Овруч – Піщаниця – Покалів – Нагоряни, росли вічнозелені ліси, які тепер зустрічаються лише в Африці та Південній Америці.

У той час на території кряжу росли пальми, магнолії, гігантські секвої, вічнозелені фікуси. Потім настало похолодання – і клімат поступово став континентальний. Залишки пізнішої субтропічної флори й на сьогодні збереглися на кряжі. Це – азалія, вічнозелений плющ, рідкісний тепер скельний дуб, темна береза, деякі види папоротей.

Походження азалії у нашій місцевості й досі залишається загадкою. Найближчий ареал цієї рослини – Північний Кавказ. Саме цей факт і викликає запитання у вчених щодо батьківщини рододендрону. Звідки пішло поширення рослини: з Кавказу на Полісся, чи навпаки, якими шляхами і коли?

Думки вчених з цього приводу розходяться. Народ про екзотичну розалію склав багато повір'їв, називаючи цю рослину дряпоштаном чи штанодряпом, а ще – жовтим багном, турецьким багном, чортовим зіллям. Худоба обминає її. Лісники нарікають, що вона заважає рости молодим деревам. Хоч квіти гарні – букети з неї ніхто не робить. Діти, прозиваючи «дурним багном», б'ють її , як будяків, своїми дерев'яними шаблями... мисливці у її заростях «дерут штани», але кущі вони вихваляють за інше: під час дощу немає кращого хмизу для вогнища.

Польський письменник Ю.І. Крашевський у книзі «Волинські вечори» писав про Полісся «це країна, котрій, як винагороду за убогість, дана азалія понтійська, тут дуже неґречно названа якимось багном чи чортовим зіллям».

На Словечансько-Овруцькому кряжі, в урочищі «Ровки» поблизу Збраньок, зустрічається родовище пірофілітового сланцю – єдине в Європі. Саме з цього родовища сланці широко використовувалися для будівництва й оздоблення Софійського собору, Десятинної церкви в Києві та інших кам'яних споруд часів Київської Русі.

Перлиною ландшафтних рекреаційних ресурсів Житомирського Полісся є Словечансько-Овруцький кряж. Якщо подивитись на фізичну карту України, то на півночі Центрального Полісся одразу видно на зеленому фоні Поліської низовини чітко окреслений жовтим забарвленням «острів». Абсолютна висота його над рівнем моря 300 - 320 м. Словечансько-Овруцький кряж простягається більш ніж на 60 км, маючи ширину від 5 км на сході і 14 - 20 км на заході. Його площа становить 750 кв. км.

На цій території можна побачити мальовничі скелі кристалічних порід, каньйони глибиною 80 м з невеликими, але бурхливими річками, а на вершині - густий ліс. Значний інтерес для дослідників кряжа викликає походження лесу на ньому. Лес - карбонатна, глиниста порода, характерна для лісостепової і степової зон України. Саме на основі лесу сформувалися чорноземи України - найбільше наше багатство. Нині на території кряжа лісів майже немає, їх вирубали протягом останніх трьох століть. Тепер тут поля, на яких вирощують льон, картоплю, зернові культури, жито, пшеницю та овочі.

Словечансько-Овруцький кряж багатий джерелами кришталево чистої води. В деяких селах джерела вважають святими і чудодійними.

Найбільш привабливою частиною Словечансько-Овруцького кряжа є його західна частина, до якої можна віднести дві третини його площі. Унікальність її полягає в тому, що в часи, коли майже вся територія нинішньої України була затоплена морем, вона залишалась сушею. Саме західна частина дивує своїм багатством рослинного і тваринного світу. Тут можна надибати дуб скельний, березу чорну, рододендрон жовтий (азалію понтійську), плющ звичайний, смородину альпійську.

Загалом на Словечансько-Овруцькому кряжі трапляється понад 80 реліктових рослин. Ліси на цій території багаті грибами, ягодами, лікарськими рослинами.

До аварії на ЧАЕС тут заготовляли щороку тисячі тонн корисної продукції.